

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมที่มีมนุษย์อยู่รวมกันมาก ๆ ย่อมจะต้องมีการเกี่ยวข้องติดต่อกันระหว่างกันและกันอยู่ตลอดเวลาแม้ว่าแต่ละคนจะมาจากที่ฐานที่ต่างกันมีความคิด ที่คนคิดตลอดจนค่านิยมที่แตกต่างกัน เมื่อต้องมาอยู่รวมกันก็จะต้องปรับตัวให้เข้ากับบุคคลและสภาพการณ์รอบตัว และที่สำคัญคือ ต้องมีพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ นั่นคือมีลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ประดิษฐ์ อุปรนัย (2528) กล่าวว่า การจะมีลักษณะที่พึงประสงค์ได้นั้น จะต้องได้รับการส่งเสริมและปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก เพราะพฤติกรรมของเด็กเกิดจากสิ่งกระตุ้น และมูลเหตุจริงใจที่พยายามและกายภาพอย่างเหมาะสมได้เปรียบกับผู้ใหญ่ แต่พฤติกรรมของเด็กถูกหล่อหลอมให้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใดได้ง่ายกว่าพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ดังคำกล่าวที่ว่า "ไม่อ่อนดัดง่ายไม่แก่ดัดยาก"

อีริคสัน (Erickson, 1963) กล่าวว่า พัฒนาการของเด็กในวัยแรก ๆ จะมีผลต่อการปรับตัวของเด็กในอนาคต บุคคลรอบข้างและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก เพราะวัยนี้ เป็นช่วงวัยที่เด็กกำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งแปลกใหม่ น่าเรียนรู้และน่าตื่นเต้น ถ้าเด็กได้พบกับสิ่งแวดล้อมที่พึงพอใจ และมีความสุข เขาจะมองโลกในแง่ดีและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองเกิดความไว้วางใจต่อผู้อื่นในที่สุด ฉะนั้น เด็กจึงควรได้รับการปลูกฝัง และส่งเสริมให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งจะทำให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักหน้าที่ของตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม และไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคมเมื่อเขาเติบโตขึ้นในอนาคต และอีริคสันได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า เด็กในช่วงอายุ 3-6 ขวบ จะมีความคิดริเริ่มมีความเป็นตัวของตัวเอง กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มีความรับผิดชอบ ยอมรับกฎ ข้อบังคับ ที่ยังชอบที่จะเล่นบทบาทกิจกรรมร่วมกับเพื่อนได้ตามความมุ่งหมาย (Stephen and Grace : ย้ำใน

Erickson, 1963) เฮอร์ลอค (Hurlock, 1964) กล่าวถึงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กว่า เด็กวัยนี้เรียนรู้วิธีการที่จะติดต่อทางสังคมและสมาคมกับบุคคลภายนอก สามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ชอบเล่นเป็นกลุ่ม และเริ่มพัฒนาลักษณะอันไม่พึงประสงค์ทางสังคม เช่น การต่อต้าน การก้าวร้าว การทะเลาะวิวาท การแข่งขันชิงดี ซึ่งลักษณะเหล่านี้มีความสำคัญต่อบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมาก

เด็กในช่วงวัยนี้ควรได้รับการเอาใจใส่ดูแลและพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดังกล่าวให้เบนกลับมาสู่ทิศทางอันพึงประสงค์ เด็กเป็นผู้สร้างสังคมในอนาคต ฉะนั้นเขาจึงควรได้รับการเตรียมให้สามารถรับและเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ และปัญหาต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับลักษณะที่พึงประสงค์ คือเป็นผู้ที่มีสภาพจิตใจที่มั่นคงและความรับผิดชอบของตน มีเหตุผล รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวินัยในตนเอง เคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม (พิศนาศร 2535) ซึ่งสอดคล้องกับ สุนทรวิวัฒน์ และองค์การ ยินทร์ทรัพย์ (2524) ที่กล่าวถึงลักษณะที่พึงประสงค์ที่เด็กไทยควรได้รับการปลูกฝัง คือ มีกิริยาเรียบร้อยตามธรรมเนียมไทยสำรวมและความควบคุมตนเองได้ มีสัมมาคารวะ มั่นใจในตนเอง มีเหตุผล ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ รับผิดชอบ กล้าแสดงออกแก่ผู้อื่นได้

ลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมและการอบรมเลี้ยงดูรวมทั้งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนให้เด็กได้มีโอกาสเล่นและทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือหลอมแนวพัฒนาสู่ลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กให้อยู่ในทิศทางที่ควรจะเป็น

ลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยนี้จะเกิดขึ้นได้จากความเข้าใจในตัวเด็ก การอบรมสั่งสอน ตลอดจนการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกของวัยนี้ ครูมีอิทธิพลกับเด็กมาก และเด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่ของแต่ละวันอยู่ในโรงเรียน ดังนั้น ครูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสู่ลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่เด็กเป็นสมาชิกได้อย่างมีความสุข

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาสู่ลักษณะที่พึงประสงค์ และปรับเปลี่ยนลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กนั้น อาจจัดได้ในหลายลักษณะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเนื้อหาของบทเรียนนั้น ๆ มีกิจกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่ง ชูลท์ซ (Schultz, 1972) ได้ทดลองจัดเพื่อใช้ฝึกลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก คือ กิจกรรมบทบาทสมมติ ซึ่งหลังจากการทดลอง

แล้ว การแสดงบทบาทสมมติช่วยทำให้ได้ปฏิบัติและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ วีด และ แพทเธอร์สัน (Read and Paterson, 1980) ที่กล่าวว่าเด็กที่ได้ทำกิจกรรมบทบาทสมมติ จะรู้สึกสบายใจที่ได้สวมบทบาทเป็นคนอื่นชั่วขณะหนึ่ง เด็กที่ไม่มีกล้าจะกล้ามากขึ้น และยังเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างเหมาะสม ช่วยให้เด็กลดความตึงเครียดและความกดดัน

เยาเวา เดชชคุปต์ (2525) อ้างอิงมาจาก แฮมมอนด์ (Hammond, 1967) กล่าวว่า ทฤษฎีของแฮมมอนด์ได้เห็นถึงเด็กในช่วงอายุ 4 ขวบว่า การเล่นสมมติและจินตนาการเริ่มเข้ามา มีบทบาท เด็กจะเริ่มเล่นเป็นกลุ่ม แต่ยังไม่สามารถปรับตัวและมีส่วนร่วมในกลุ่มได้ เขามักแสดงตัวว่าเป็นหัวหน้าคนอื่น และผู้อื่นเป็นส่วนประกอบโดยเด็กจะเริ่มรู้จักเล่นในทางสร้างสรรค์ และรู้จักใช้เครื่องแต่งกายในการเล่นบทบาทสมมติ บทบาทสมมติเป็นการจัดสภาพการณ์ให้ผู้แสดงได้สวมบทบาทเป็นไปตามธรรมชาติ มีอิสระในการแสดงร่วมกัน ครูสร้างสถานการณ์สมมติ และบทบาทสมมติขึ้นมาจากความเป็นจริง ไม่มีการซ้อมมาก่อน ให้นักเรียนได้ทราบวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการในบทเรียน พร้อมทั้งสังเกตหรือวิเคราะห์บทบาทที่แสดงและมีการอภิปรายร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ประหยัด จิระวาทังค์ (2522) ที่ว่าการแสดงบทบาทสมมติเป็นการแสดงที่ไม่มีการเตรียมมาก่อน แสดงไปตามลักษณะนิสัยของตัวละครที่ถูกกำหนด โดยผู้แสดงต้องพยายามหาวิธีแก้ปัญหาให้ได้ การแสดงบทบาทจะให้ผลต่อผู้เรียนในหลายโอกาส เช่น เป็นการเตรียมพร้อมที่จะแก้ปัญหาบางอย่างในอนาคต ถ้าบทถอดข้อเท็จจริงและวิเคราะห์สภาพการณ์นั้น ๆ

ลี (Lee, 1924) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การเรียนรู้จากการดูบทบาทของผู้แสดงในสถานการณ์จำลอง ผู้แสดงจะต้องคิดคำพูด แสดงท่าทางโดยทันที ไม่มีการเตรียมบทพูดไว้ล่วงหน้า ปรึกษาซ้ำได้เสมอจนกว่าจะเป็นที่พอใจตามต้องการ การแสดงบทบาทสมมติเป็นส่วนย่อยของการแสดงละคร ทิศนา แขมมณี (2519) ได้ให้ความหมายของการแสดงบทบาทสมมติว่า เป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจในเรื่องที่เรียน โดยผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติขึ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกมาตามที่ตนคิดว่าจะเป็นและให้ออกการแสดงออกทั้งความรู้และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายในการเรียนรู้เกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

เซฟเฟิล และเซฟเฟิล (Shaftel and Shaftel, 1967) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการปฏิบัติตนในสังคม รู้จักแก้ปัญหาการตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับ เยาวพา เดชคุปต์ (2527) ที่ว่า การแสดงบทบาทสมมติ เป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้จากกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกัน และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการแสดงความคิดเห็น และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

รีท และ แพทเทอสัน (Read and Patterson, 1980) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ เด็กจะเล่นเพื่อปลดปล่อยอารมณ์และความรู้สึกกลัว เช่น กลัวถูกทิ้งกลัวเจ็บ กลัวถูกรังแก เด็กจะได้สวมบทบาทเป็นคนอื่นซึ่งไม่ใช่ตนเอง จดจำให้เด็กเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ตรง ๆ จะลดความกดดันด้วยการเสแสร้งหรือกลบเกลื่อนอย่างผู้ใหญ่ทำ และบางทีก็สมมติเอาว่าเขากำลังแสดงบทบาทนั้น ๆ เขาจะปฏิเสธว่าตัวเองไม่ใช่ตัวเขา แต่เป็นคนอื่นที่มีความสามารถเหนือกว่าผู้อื่น ทำให้เขาเกิดความมั่นใจมากขึ้น

นภา สัตยธรรม (2524) ได้กล่าวถึงการแสดงบทบาทสมมติไว้ว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกได้หลายทาง ทั้งทางการพูด การแสดงท่าทาง โดยสมมติตนเองเป็นบุคคลต่าง ๆ ในสังคม

บุปผา เรืองรอง (2526) ได้ทดลองใช้ตัวแบบนิทานปรชกอบภาพและกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ พบว่า การจัดกิจกรรมบทบาทสมมติปลูกฝังให้มีคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ

จอยส์และเวล (Joyce and Well, 1986) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นเมื่อคนมาอยู่ร่วมกัน การแสดงบทบาทสมมติที่ไม่ใช่ตัวเอง เป็นโอกาสให้เด็กได้ค้นพบวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ เด็กเป็นจำนวนไม่น้อยที่ได้ผ่านการทดลองแสดงบทบาท จะเกิดแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาที่ใกล้เคียงกันอย่างไรบ้าง เชื่อ เป้าหมายของการแสดงบทบาทสมมติก็เพื่อช่วยให้เด็กได้ค้นพบความสำคัญของตัวเองในสังคมที่แวดล้อมเขาอยู่ และเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะตัวโดยอาศัยกลุ่มเป็นผู้ช่วยแนะทางความคิด เด็กควรจะได้รับการศึกษาให้วิเคราะห์สภาพสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับคนอื่น อันจะหา

ไปสู่การแก้ปัญหาของตนเองอย่างเหมาะสมตามวิถีทางประชาธิปไตย บทบาทสมมติมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของครอบครัว ครูมีความรับผิดชอบต่อการแสดงบทบาทสมมติของเด็ก โดยมีส่วนร่วมในการหาแนวทางเพื่อเด็กเข้าไปสู่กิจกรรมที่กำหนดไว้ ส่วนเนื้อหาเฉพาะของการอภิปรายและการแสดงนั้น เด็กเป็นผู้ดำเนินการเองเป็นส่วนใหญ่คำถามและข้อคิดเห็นของครูควรจะเป็นการส่งเสริมการแสดงออกอย่างอิสระและจริงจัง ครูควรสร้างความเสมอภาคและความไว้วางใจระหว่างตนเองและนักเรียนมากที่สุด ซึ่งจะทำให้โดยการยอมรับข้อเสนอแนะทุกอย่างของนักเรียนและไม่ตัดสินใจว่าข้อคิดเห็นเหล่านี้ดีหรือไม่ดี ซึ่งวิธีนี้จะเป็นการส่งเสริมความรู้สึกและเจตคติของเด็กได้มาก แม้ว่าครูจะเป็นโอกาสให้เด็กได้มีบทบาทในการแสดงต่าง ๆ แต่ครูก็ยังคงต้องเป็นผู้ตั้งคำถาม เลือกผู้แสดง กำหนดเวลาในการแสดงสำคัญที่สุดคือ กำหนดแนวทางการคิด ข้อเสนอแนะเพื่อให้เด็กได้สำรวจและศึกษาทบทวนโดยสรุปก็คือ ครูยังเป็นผู้กำหนดการค้นพบพฤติกรรมที่ควรจะเป็น โดยการจัดสรรคำถาม ข้ออภิปราย และข้อสรุปของประเด็นต่าง ๆ ข้อควรปฏิบัติของครูเพื่อให้ได้ผลดังนี้

1. ครูจะต้องยอมรับความคิดเห็น ความรู้สึก การสนองตอบ และข้อเสนอแนะของนักเรียน โดยไม่มีการประเมินว่าดีหรือไม่ดี
2. ครูจะต้องตอบสนองเด็ก โดยให้เด็กได้มองปัญหาจากแง่มุมต่าง ๆ และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกันเองอย่างอิสระ
3. ครูจะช่วยให้เด็กได้รับรู้ความคิดและความรู้สึกของเขาเอง โดยวิธีทบทวนคำพูดของเด็ก ย่อหรือสรุปข้อคิดเห็นหรือสะท้อนความคิดนั้นออกมาให้เป็นที่เข้าใจได้
4. ครูจะต้องเน้นให้นักเรียนรู้ว่า การแสดงบทบาทสมมตินั้นทำได้หลายแบบแต่หลายแบบก็จะมีผลตอบสนองที่แตกต่างกัน
5. มีวิธีแก้ปัญหาแต่ละอย่างได้หลายวิธีที่ถูกต้องอยู่เพียงวิธีเดียว การวิเคราะห์หรือประเมินข้อสรุปจึงต้องพิจารณาจากผลที่ตามมาของการแก้ปัญหาวิธีนั้น ๆ

แนวทางการดำเนินการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติตามความคิดของ แชฟเทล (Shafte1) แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นต่อไปนี้ คือ วิเคราะห์ค่านิยมและพฤติกรรมส่วนตัว วางแผนที่จะคลี่คลายปัญหา คาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้า วิเคราะห์ความจริงเกี่ยวกับสภาพสังคมและค่านิยมของสังคม และสนับสนุนความคิดเห็นออกมาเป็นคำพูด

ในการจัดสภาพการเรียนการสอน โดยใช้บทบาทสมมติตามแนวของแชฟเทล (Shaftels, 1967) ได้จัดรูปแบบออกมาเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ชู่นเครื่อง (หาเข้าสู่เรื่อง)

แนะนำชี้แจงประเด็นปัญหา จับจุดสำคัญของปัญหา ศึกษาเกี่ยวกับปัญหา อธิบายและการแสดง ครูเป็นผู้อธิบายการแสดงว่าเรื่องเป็นอย่างไร โดยสร้างประเด็นปัญหา ผู้เป็นเรื่อง และให้นักเรียนจับประเด็นของเรื่องได้

ขั้นที่ 2 เลือกผู้แสดงและกำหนดบทบาท

ครูและนักเรียนช่วยกัน เลือกตัวแสดงตามเรื่องที่เขาใจแล้วและกำหนดบทบาท ว่าใครจะแสดงบทบาทไหนตามความสมัครใจของนักเรียน

ขั้นที่ 3 จัดฉากและเตรียมการแสดง จัดลำดับการแสดง และขั้นตอนในการแสดง

ครูและนักเรียนที่เป็นผู้ช่วยกันจัดฉาก และครูช่วยนักเรียนที่จะแสดงให้เข้าใจบทบาทและลำดับการแสดงของตน

ขั้นที่ 4 เตรียมผู้ชมและผู้สังเกต กำหนดสิ่งที่จะสังเกต แบ่งหัวข้อในการสังเกตให้

นักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ

ครูเตรียมแบ่งให้นักเรียนส่วนหนึ่งเป็นผู้ดูแลและอีกส่วนเป็นผู้สังเกต ครูเป็นผู้กำหนดว่าควรสังเกตในเรื่องอะไร และให้ใครสังเกตอะไรบ้าง

ขั้นที่ 5 บรรยายและแสดงบทบาทสมมติ เริ่มการแสดง ดำเนินการแสดงและการยุติ

การแสดง

เมื่อนักเรียนเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นที่สำคัญที่เกิดขึ้นในเรื่อง แล้วให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติตามที่กำหนดไว้และหยุดการแสดงไว้ที่ปัญหา

ขั้นที่ 6 อภิปรายและประเมินสถานการณ์

ครูนำการสนทนาเกี่ยวกับการแสดงเนื้อเรื่องโดยใช้คำถามจูงใจให้นักเรียนตอบ เกี่ยวกับเรื่องที่แสดงมาแล้ว เพื่อทบทวนความจำ มีการอภิปรายร่วมกันและหาทางเลือกใหม่เกี่ยวกับเนื้อหาข้อยุติที่น่าพอใจ

ขั้นที่ 7 แสดงซ้ำอีกครั้งตามทางเลือกใหม่ เสนอแนะบทบาทต่อเนื้อหรือแสดงบทบาทในแบบอื่น ตามความคิดเห็นของนักเรียน

ขั้นที่ 8 อภิปรายและประเมินสถานการณ์อีกครั้ง

ครูนำการสนทนาเกี่ยวกับเนื้อเรื่องและการแสดงโดยใช้คำถามให้นักเรียนตอบเกี่ยวกับเรื่องที่ได้แสดงแล้ว เพื่อประมวลความคิดผลดีและผลเสียของการกระทำนั้น ๆ

ขั้นที่ 9 แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปข้อคิดที่ได้จากการแสดงโดยเหตุการณ์สู่สภาพจริง เสา่ประสบการณ์ที่นักเรียนเคยพบ สร้างข้อตกลงเกี่ยวกับหลักในการปฏิบัติ

ครูสนทนาพูดคุยกับนักเรียน เกี่ยวกับประสบการณ์ที่นักเรียนเคยพบที่ใกล้เคียงกับเรื่องนี้และช่วยกันสรุป และร่วมกันคิดหาหลักในการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม

แชฟเทิล และ แชฟเทิล (Shaftel, shaftel, 1952) ให้ข้อคิดว่าการแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการที่เด็ก ๆ จะสามารถมาใช้กับปัญหาของตนเองได้ง่ายขึ้น ถ้าเขาได้มีโอกาสยกตนเองออกมา และมองไปที่ปัญหานั้น โดยสมมติว่าเป็นปัญหาของคนอื่น เป็นวิธีการที่ดีที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นหาวิถีทางที่ดีกว่าในการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ แชฟเทิลยังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติว่าเป็นความจำเป็นที่ด้อยบรรจุไว้ในหลักสูตร เพราะหลังจากที่ได้ทำได้เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนปัญหากับเพื่อน ๆ แล้วเขาจะเริ่มรู้จักแยกแยะปัญหาและหาทางแก้ โดยไม่กังวลว่าเป็นปัญหาของตนเอง หรือของใครโดยเฉพาขแต่เป็นการช่วยกันคิดและช่วยกันหาทางออก เพื่อให้เกิดผลดีที่สุด

จากข้อมูลและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทดลองจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่ประสงค์ของเด็กวัยอนุบาล ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นแนวทางให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดประสบการณ์ที่สมจริงและเป็นรูปธรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตที่ประสงค์อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้นิทานสมมติในการพัฒนาทักษะชีวิตที่พึงประสงค์ของเด็กวัยอนุบาลในด้านความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมเกี่ยวกับการไม่แก้มั่งเพื่อนและการมีน้ำใจต่อเพื่อน
2. เพื่อศึกษาเนื้อหาของครูในการนำบทบาทสมมติมาใช้ในบทเรียนในด้าน การเตรียม การสอน การดำเนินการสอน การสรุปและประเมินผล

สมมติฐานในการวิจัย

จากการศึกษาถึงผลของการใช้นิทานสมมติที่มีต่อการส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ชูลท์ซ (Schultz, 1972) พบว่า การแสดงบทบาทสมมติช่วยให้เด็กได้ปฏิบัติและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมบทบาทสมมติจึงเป็นกิจกรรมที่นอกจากจะช่วยส่งเสริมลักษณะทางสังคมของเด็กแล้ว ยังเป็นการช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นของเด็ก ทิศนา ขมฉนิ (2519) ได้ให้ความเห็นว่า การแสดงบทบาทสมมติสามารถที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะที่พึงประสงค์ทางสังคมของเด็กได้เป็นอย่างดี บราวน์ และ โคน (Browne and Cohn, 1958) ได้กล่าวถึงบทบาทสมมติว่า เป็นเครื่องมือที่มีค่ามากในการช่วยให้เด็กสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่สมจริง เข้าใจ และรู้บทบาทที่ควรทำในอนาคต เมื่อได้สวมบทบาทของคนอื่นในการสมมติตนเองเป็นคนอื่น เด็กจะเกิดเกิดความเข้าใจปัญหาและความรู้สึกของคนอื่นที่ต่างไปจากตนเอง จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการทดลองนำบทบาทสมมติเข้ามาใช้ในบทเรียน โดยผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า

1. เด็กวัยอนุบาลที่ได้รับการสอนโดยใช้นิทานสมมติจะมีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการไม่แก้มั่งเพื่อนและการมีน้ำใจต่อเพื่อน หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

2. คชแผนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยอนุบาลที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติหลังการทดลองสูงกว่าคชแผนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะที่พึงประสงค์เด็กวัยอนุบาลที่ได้รับการสอนตามปกติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร เป็นเด็กวัยอนุบาลที่มีอายุระหว่าง 4-5 ปี ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ปีการศึกษา 2538 ของโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดสิงห์บุรี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 228 คน
2. การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติจะจัดเฉพาะกิจกรรมในวงกลมเท่านั้น โดยใช้เวลา 8 สัปดาห์สัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 30 นาที
3. เนื้อหาของการทดลอง มุ่งพัฒนาลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กวัยอนุบาล ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ และพฤติกรรมใน 2 ลักษณะ คือ การไม่แก้ง้ำเพื่อน การมีน้ำใจต่อเพื่อน
4. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น
 - 4.1 ตัวแปรอิสระ คือ การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ
 - 4.2 ตัวแปรตาม คือ ความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมเกี่ยวกับการไม่แก้ง้ำเพื่อน และการมีน้ำใจต่อเพื่อนของเด็กวัยอนุบาล

ข้อตกลงเบื้องต้น

ครูผู้สอนทั้งสองกลุ่มมีคุณสมบัติ ประสบการณ์ และความสามารถใกล้เคียงกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้เตรียม การสอนและดำเนินการสอนด้วยกิจกรรมที่เป็นการแสดงโดยให้นักเรียนสมมติตนเองเป็นตัวละครตัวใด ตัวหนึ่งและแสดงท่าทางตามบทของตนจากเรื่องที่ครูเตรียม โดยมีหลักในการจัดกิจกรรมบทบาท สมมติ 9 ชั้น ได้แก่ ฉากเครื่อง เสื้อกั๊กผู้แสดงและกำหนดบทบาท จัดฉากและเตรียมการแสดง เตรียมผู้ชมและผู้สังเกต บรรยายและแสดงบทบาทสมมติ อภิปรายและประเมินสถานการณ์ แสดงซ้ำอีกครั้ง อภิปรายและประเมินสถานการณ์อีกครั้ง แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปข้อคิด ที่ได้จากการแสดง

ลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง ความรู้และพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของบุคคลและสังคม ว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมและควรปฏิบัติในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การไม่แก้ง้อเพื่อนและการมีน้ำใจ ต่อเพื่อน

การไม่แก้ง้อเพื่อน หมายถึง การไม่ทำให้เพื่อนได้รับความเดือดร้อนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย การไม่ทำร้ายร่างกายเพื่อน การไม่แย่งหรือทำลายของเพื่อน และ การไม่พูดว่ากล่าวล้อเลียนเพื่อน

การไม่ทำร้ายร่างกายเพื่อน หมายถึง การไม่ทำให้เพื่อนได้รับความเดือดร้อน หรือบาดเจ็บทางร่างกาย

การไม่แย่งหรือทำลายของของเพื่อน หมายถึง การไม่ทำให้เพื่อนได้รับความ เดือดร้อนหรือได้รับความเสียหายเกี่ยวกับสิ่งของ

การไม่พูดว่ากล่าวล้อเลียนเพื่อน หมายถึง การไม่ทำให้เพื่อนเกิดความไม่สบายใจ หรือได้รับความอายจากคำพูด

การมีน้ำใจต่อเพื่อน หมายถึง การที่เด็กมีการแบ่งปันสิ่งของ, ช่วยเหลือและยอม เสียสละให้เพื่อน ในการทำกิจกรรม ประกอบด้วย การแบ่งของเล่นของใช้ให้เพื่อน การช่วยเหลือ เมื่อเห็นเพื่อนเดือดร้อน และการเสียสละให้เพื่อนขอความช่วยเหลือร่วมกัน

การแบ่งของเล่นของใช้ให้เพื่อน หมายถึง การที่เด็กแบ่งปันสิ่งของทั้งของตัวเอง และของส่วนรวมมาให้เพื่อน

การช่วยเหลือเมื่อเห็นเพื่อนเดือดร้อน หมายถึง การที่เด็กเข้าไปช่วยเหลือเพื่อน
เมื่อเห็นเพื่อนเดือดร้อนหรือไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

การเสียสละให้เพื่อนขอความช่วยเหลือร่วมกัน หมายถึง การที่เด็กยอมเสียสละตนเอง
ออกจากการทำงานกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้เพื่อนได้เข้าทำกิจกรรมแทน

การพัฒนาลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง การส่งเสริมให้ได้มีลักษณะที่พึงประสงค์ดีขึ้น
หรือเพิ่มมากขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ การไม่แก่งแย่ง และการมีน้ำใจต่อเพื่อนทั้งในด้านความรู้
และพฤติกรรม ด้วยการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ 9 ชั้น ตามแนวของแซฟเฟิล

การสอนตามปกติ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนตามแนวการจัดประสบการณ์
ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ด้วยวิธีการสนทนา ซักถาม
บรรยาย อภิปราย สรุปลงและเล่านิทาน

เด็กวัยอนุบาล หมายถึง เด็กชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 4-5 ปี กำลังเรียนอยู่
ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ของโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดสิงห์บุรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2538

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นข้อมูลสำหรับครูผู้สอนที่จะได้ตระหนักถึงปัญหาในการเตรียมการสอนและ
ดำเนินการสอนโดยใช้บทบาทสมมติเพื่อปรับปรุงบทเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นแนวคิดสำหรับครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กในการจัดแผนการสอนที่เด็ก
สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
3. เป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็ก
วัยอนุบาลโดยใช้วิธีการอื่น ๆ นอกไปจากการสนทนาหรือเล่านิทาน